

Соколёнок

4/2015

июль - август

Кард

КЪВЕ ВАЦРА САДРА АЯЛАР ПАТАЛ АКЪАТЗАВАЙ ЖУРНАЛ

Дербенту
2000 лет

Добро пожаловать
в Дагестан!

КЪАДИМУ ШЕГЪЕРДА ГЪУЪРМЕТДИН ГУЪМБЕТ

Алай, 2015-йис литературадиз къейднавай йис яз малумарнава. Литературадихъ галаз алакъалу тир хейлин мярекаяр кьиле физва: меркезда, шегъера, хуъреда. Литературадин диб кутурбур рикӀел хкизва, абуруз бахшнавай вечерар, рикӀел хкунар тухузва.

«XX лагъай девирдин Гомер» СтӀал Сулейман хайи югъ (18- май) Дагъустандин шииратдин югъ, сувар яз гъар йисуз кьиле тухун фадлай адет хъанва. Ци лагъайтӀа, ам меркезда 2 йикъан вилик тухун хъана. Себебни кьибле патан Дагъустандин меркез, къадимлу Дербент шегъерда чӀехи шаирдиз чӀехи гуьмбет эцигун хъана. Вири Дербент галайвал ахмиш хъана. РикӀ алай шаирдин гуьмбет ачухун еке сувариз элкъвена. И гуьмбет лезгийрин СтӀал Сулейманан тӀварунихъ галай Госмуздравтеатрдин вилик квай майдандал эцигнава. Гуьмбетдин автор чи машгъур скульптор. Дагъустан Республикадин Гьукуматдин премиядин лауреат, Россиядин лайихлу художник Гьейбат Гьейбатов

я. Дербент шегъердин къетӀенвилерикай яргъалди лугъуз жеда. И шегъер къав алачир, ачух цавун кӀаник квай музей я. Гъар са куьчедиз, гъар са цлаз, къванциз тарих ава. Шегъерда архитектурадин тарихдин чӀехи метлеб авай 38, ва мадни республикадин масштабдин 150-далай артух памятникар ава.

Инсаният патал руьгъдин къуват хъанвай, тербиячи хъанвай и шегъер 2003-йисалай башламишуна дуьньядин къадим имаратрикай сад яз ЮНЕСКОдин сиягъра гъатнава. Алай йисуз Дербент шегъердин 2000 йис тамам хъайи еке вакъиа-сувар кьиле тухун патал гъазурвилер аквазва. А сувар сентябрдин вацра тухудайвал я. Алай вахтунда Дербент югъ-къандавай вичел вирида гьейранвал ийидай шегъердиз элкъвезва. Вири миллетрин зегъмет кваз, амма бинедай лезги халкъди хандакӀ ягъай и баркаллу шегъердал чна лап къетӀен дамахзава.

Пуд сим алай чуьнгуьрдал,
Мичи кьазмада,
Яшлу шаирди туклуьрай мани
Агакьна, аку,
Меркездив члехи,
Риклери кьакьан,
Майдандал яру.
Рахана ви сес:
Хайи Ватан,
Хайи чил,
Хайи кьеб –
Пуд мани,
Пуд симинал.
«Са лезгийрин туш зун шаир,
Я Къавкъаздин шаир туш.
СССР-дин я зун шаир,
Къураба туш, факъир туш».
Хайи чилин члехи хзан
Гъисна вуна – арифди.
Гъахъ тирди вун, шаир масан,
Субутарна тарихди.

.....

Чулав йисар – къайгъуяр
Къуьнералла Ватандин.
Чи гъавизриз агъуяр
Вегъин къаст я душмандин.
Кремлдин гъед акваз
Къарай кузва фашистрин.
Такабурвал бед акваз
Рубъгъ кланзава ажузриз.
Гуя уьмуьр са гад я,
Яракъни гва, зурни гва.
Къивачик кутун мурад я
Сулейманан сурни кваз.

.....

Къад миллион,
Къад миллион,
Рушар, рухваяр,
Виридалай ви кьегъбур,
Къаст кьлеви,
Гъил мягъкембур,
Хайи чилиз гъахъна,
Чилив сад хъана.
(Къванцин Гада хъиз,
Раган са пад хъайи).
Амма, ахпа
Хкаж хъана
Европада, Азияда
Даим рекъин тийижир
Обелискар яз лацу.
Обелискар –
Ви рухваяр, Сулейман,
Мусаибан юлдашлар,
Адан ругъдин стхаяр.
Хажалатдин лишан хъайи,
Хайи чилин,
Намусдин лишан хъайи,
Хайи чилин къилихдин
Лишан хъайи
Игитар, аскерар.
Чан гудайла сергъятдал
Жуван,
Маса уьлквейрин,
Гъардан рикле
Иви физвай
Хер авай,
Ватан хъана –
СССР.

Чехи шаир, вун гъахъ тир.
Эхъ, гъавиляй,
Цай къунавай танкарай,
Са пад кайи,
Амма цѳувай куз тахъай,
Ктад хъайи ивидай,
Жагъиз хъана
Ви шииррин ктабар.
Такабурлу Кавказдал
Листовкаяр –
Чарарикай гъуьлягъар,
Кѳвадриз агъу,
Чукѳурзавай фашистди:
«Сулейманахъ ягъамир
Къужа я хибри,
Мегер авам лезгидикай
Чехи шаир жедани?
Сулейманахъ ягъамир,
Ктабарни куг!»
Амма ктабрал
Къвезвачир тѳем
Я цѳун,
Я вацѳун,
Я гуьлледин,
Я фитнедин,
Я душмандин ажугъдин.

Халкъдин рикѳикай
Яд хъвана шаирди,
Туйкѳурна мани,
Халкъдизни ам чир хъана,
Яракъ мани,
Пайдах мани,
Руйгъ мани.
Эхъ,
Гъавиляй ам
Такѳан тир душмандиз:

«Душманри чаз эгъвез суруз
Хъсан хъана чеб аватун.
Авай кар туш гъич чи пата
Кичѳе хъана къулухъ катун,

Картар гатаз атай верчер,
Чеб хъана чаз недай гъуьрчер,
Ахмакъариз чпин кѳвачер
Чир хъанач камуна гъатун».
(«Хаинар дуйнъяда титан»)

Даим я мани азадвиликай,
Дуствиликай манидиз
Магълубвал чидач.
Рекъидач мани чи садвиликай,
Ватандикай манидиз
Эх, лукѳвал чидач.

«Кесибарин рикѳиз шадвал
Хъана даим и азадвал.
Тамам и дуйнъяда садвал
Тваз кѳандай ният ава чахъ.

Дуйнъядиз экву гудай фонар –
Гъам расай чахъ ава гъунар.
Гъукуматдин рекъе чанар
Эцигдай гъейрат ава захъ».
(«Чи къуват»)

Душманар,
 душманар,
 душманар,
 Мегер тИмил акунани абур чаз?
 Инсафсузбур,
 Къанихбур,
 Хаинарни амалдарар.
 Гагъ яваш,
 Гагъ йигиндиз кам,
 Дегишриз хам,
 Дегишриз хам,
 Дегиш тийиз чІулав къастар...

Ватан, Ватан!
 Лигим хъанвай,
 Яру хъанвай
 Октябрдин ялавра.
 Виш миллетрин гъилерикай
 Саднавай гъуд
 Азадвилин,
 Стхавилин.

Ам аквазва душмандиз.
 Къуй,
 Акурай,
 Чир хъурай,
 Чи къуват,
 Вичин чка.

«Фикир мийир, фекъир-фяле,
 ИчІиз фенач гъич ви гуълле:
 Кесибри эцигай къеле
 Гъулдандин чукъван я власть».
 («Чи власть»)

Мани, мани,
 Акъвазнава
 Чи сергъятдин къаравулда.
 Аскер я,
 Къачуз тежер къеле хъиз,
 Мусаибан чІехи рикІ хъиз
 Волга патал чан гайи.
 Девирдин мани —
 Сулейманан цІар.

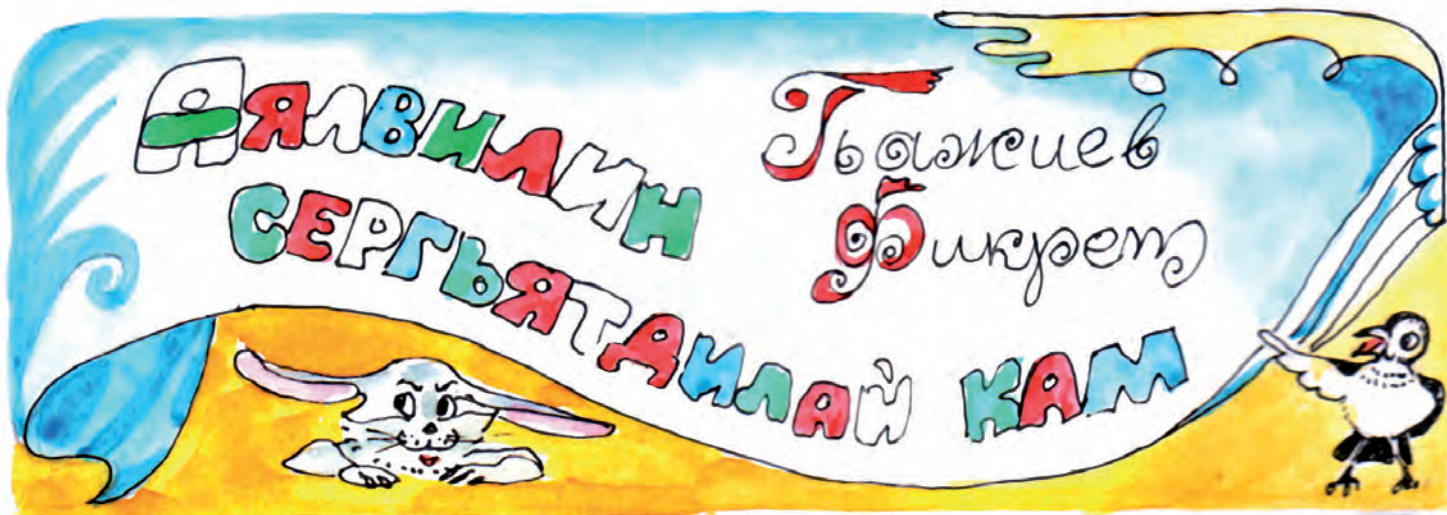
КАР БАГВА

ЭЖУРНАЛДИН МУГЪМАН

Хци кьатун авай гада,
Спотдал рикI алай гада.
Агалкьунар мад ава,
Дневникда «кьуд», «вад» ава.
Ислам я ам, кIубан я,
Къе ам «Катран» мугъман я.
КIвачерик звер квай бала,
Дидедин хъвер гвай бала.
Вун атана, рагъ атуй!
Бубадин гъил алай хва,
Ватандин вил алай хва,
Вун атана, рагъ атуй!

Султанов Ислам 3 «в» класс,
каратист ва футболлист

Дявединйисариндарвал, тукъуълвал,
 мишекъатвал неинки члехибуру, гъакІ
 чна, аялрини гъисс ийизвай. Хуь-
 ряй гур мел-мехъерин далдамдин
 ван къвезмачир. Вири шад меж-
 лисрихъ, гуьгъулар хкаждай
 манийрихъ, туьнт къуьлерихъ
 цІигел хъанвайтІани, хуьруьн-
 вийри къуримшзавачир, абурун
 мецел шад манияр къвезмачир. Хуь-
 ре амай члехибур, асул гъисабдай
 дишегълияр, лал къена элкъвезвай
 кІепІерзанриз ухшар тир. Экуьнахъ
 ракънилай фадкъарагъзавай, малар нехир-
 дал тухузвай, тадиз цІай хъувуна аватІа нек
 чимна, чай ргана, са тике фу тІуьна-туьтІуьна,
 данаяр векъиз акъудун, верч-цицІибдиз, са-
 лаз килигун кІвале амукъзавай, гъеле месик

кумай гъвечи аялрал тапшурмишна колхоздин кеспидал еришмишзавай. Та хурушум жедалди, нехирар хкведалди. Гзаф вахтара нехирдай хтай малар ацадай кас авачиз гъарай ацалтна куьчедал аламукъзавай.

Гъа икI гъар юкъуз. Худда тунвай машинар хъиз. Чинар атIугъна. Сив рахан тийиз. Юкъ какур жедалди, амандай аватдалди ялиз. Амма гъикъван залан тиртIани, амандай аватзавайтIани, садани наразивалвинелди акъудзавачир, шикаятдин ван къведачир. Гъалиб хъана кIанзаватIа, ялни авуна кIанзавай.

Арабадин хиве ацукъна гамисар бажармишиз, къуькуьнал алаз цуьл хкажиз дергесдалди векъ ягъиз, хармандилай теxidив ацIай шешелар ялиз алакъдай гадайри колхозда чIехибурухъ галаз сад хъиз кIвалахзавай. Абурун таяр рушари са-

ларани багълара зегъмет чIугвазвай. Са чал тир гъеле колхоздин кIвалахар ихтибар тийизвайди.

Са юкъуз вири дегиш хъана. Чунни герек атана. Куьчейра пичIи ругцава твазвайбур школадин гъаятдиз кIватIна. Анал школадин директор, колхоздин председатель ва таниш тушир са халу дяведикай, дарвиликай, гъалибвал патал чIугвазвай зегъметдикай яргъалди рахана. Амма чун гъавурда акъурди са кар хъана: гвенар гуьдайла никIериз къилер гзаф кIвахънава. Абур садни пуч тавуна кIватIна хармандал хкана кIанзава. И кIвалах чалай, аялрилай, гъейри ийидай маса кас авач. Им чи тIем агакъдай кар я лагъанай.

Гъа инал чун са чипIинин чIехи хъанай. Бес гъикIа! Чун чи зегъмет герев хъанва. Чун галачиз чIехибурувай колхоздин кIвалахар бажармишиз

жезвач, фронт фалди таъминариз алакъзавач....

Пакадин юкъуз гъетер цава амаз куъчейриз акъатай аялрин гъарай-эвердин ванери хуър ахварай авудна. Чун къуъне фуни шешелар авай чан-таяр ава хуъруън патав гвай никлиз рекъе гъатна. Иниз кватI хъанвай аялрин къадар цицлерин къушунди-лай гъвечIиди тушир. Чаз гъикъван къарай авачиртIани бригадир къвед-далди никлиз гъахъиз жуърэтзавачир.

Са арадила амни атана акъатна. Ада сифте чакай са тIимил зарафа-тар авуна. Ахпа чун магъле-магъле звенойриз пайна ва гъавурда туна: «Ник екеди я, кIвалах бес къадар ава. КIвахънавай къилерни тIимил авач. Куън жергеда акъвазна никлиз гъахъа. Гъарда вичел гъалтай къилер кIватIа. Тади къачумир, гъа са никле къведра къекъведайвал ийимир. Шешелар кIвач илисиз ацIура. Нисинин чими чIавуз ял ягъа. Нянихъ къилер авай шешелар хутахиз арабаяр къве-да. Абур хармандал алцумда. Гъардаз вичи гъикI кIвалахнатIа чир жеда».

И юкъуз вирида гъевесдалди кIвалахна. Нисинихъ шагъвар га-лай чIехи къавахдик чантайра авай-авачир санал вегъена шад межлис къурмишна. Гъикъван тIямлуди хъ-най а нисинин тIуън.

Бригадирди лагъайвал, нянихъ ара-баяр атана. Къуълуън къилер авай ше-шелрай ацIурай пуд арабани векъин чIехи кIунтIар хъиз аквазвай.

Чкадал агакъайла чи тариф хар-мандал кIвалахзавайбуруни авуна. Мумкин я, чна икъван къилер кIватIа лагъана абур у фикирнавачир жеди. Инал бригадирни хтана. Чна кIватIай къилерикай пака къилди юг кутадай-ди ва хкатай къуълуън къадар къилди кхъидайди чаз лагъана.

ЧIехибурунтарифригуъгъуларж-жай чун рикIе пака мадни хъсандиз кIвалах авунин къаст аваз кIвалериз рекъе гъат хъууна. Къе чна аялвилин сергъятдила кам ягъайди рикIивай гъисс авуна.

Цай куькIуьзва кьатиз мад,
 Тайча физва тадиз мад.
 Агакьна цIув – кьати я,
 Чуьл, юкьуз хьиз, экуь я;
 Аламатдин экв я им,
 Гумзавач, я гузвач чим.
 Мягьтел хьана лап Иван,
 Лугьуз: «Им вуч я шейтIан?!
 Вад бармак кьван я и нур,
 Амма чимни гум тагур;
 Я ажаиб цIайлахьан!»
 Рахана инал балкIан:
 «Аламат я гьаяман!
 Им цIакул я Зар-кьушран.
 Жагьун бахт я, лугьуз, ам,
 Тахьуй гьа на кьачуз ам.
 Динжвал ада кьакьудда,
 Бул дердияр агудда!» -
 «Рахух! Туш ви гаф гьахьди!» -
 Мурмурна икI ахмакьди;
 Кьушран цIакул кьачуна,
 Ам пинедик кутуна,
 Чуьнуьхна ам бармакдик,
 Гьална тайча ахмакьди.
 Ам элкьвена хтана,
 Стхайриз жаваб гана:
 «Зун аниз фей береда
 Кузвай са кIанчI дереда;
 Алахьна гьа адал зун,
 Шам амай жез шанкIал зун;
 ГанатIан са сятда уф,
 Хкахьна ам, гьайиф! Уф!»
 Йифди хьуьрез чIагана
 Кьве стхани Иванал;
 Гьич ганач яб Ивана, -
 Арабадик атана,
 Экв жедалди, ийиз хух,
 Ксана ам, хьана тух.

Абру, гьалдна залпандар,
 Гьална чпин балкІанар,
 Чамар ийиз иердиз,
 Чехи меркез-шегьердиз,
 Гур базардал балкІанрин
 Къвазна вилик айванрин.
 Инин адет: къайда чиз,
 Шегьердин къил галачиз,
 Са затІ маса гун тийин,
 Я маса къачун тийин.
 Шегьердин къил тир къетІи,
 Эмир гана мад къати,
 Къачумир, лугьуз, къве шив,
 Къакьунмир сив, гумир къив.
 Вич пачагьдиз хабар гуз
 Финиф лазим я, лугьуз.
 КІеретІдин са пай туна,
 Вич фад хабар гуз фена.

Тавханайриз атана,
 «Пачагь сагърай!» - лагъана,
 Шегьердин къил къве метІел
 Ацукь хъана, пел – чилел. –
 «Ийимир зи чандиз къаст,

Ихтияр це рахар заз!»
 Пачагьди и авамдиз:
 «Рахух – анжах цІалцІамдиз!» -
 Алакьдайвал за лугьун:
 И шегьердин къил я зун;
 Гьахъ гваз къуллугь ийизва
 И чкадал...» - «Заз чизва!» -
 «Ингье къе зун, яз адет,
 Фенвай галаз зи кІеретІ
 Чи базардин мягьледиз,
 БалкІанар гур жергедиз.
 Халкъ ацІанва – чІал авач,
 Физ-хквер са хвал авач.
 Мажбур хъана буйругь гун
 Халкъ анилай чукурун.
 Пачагь, сагърай вун, азиз,
 Ахпа гьахъна зун аниз.
 Акуна и береда –
 Къве шиив ава жергеда,
 Чулав-кегьер, жаванбур,
 Къизил фири галайбур,
 Къизил тумар зар алай
 Куьрс хъанава звар алаз,
 ГьакІ алмасдин кикерал
 Алай чІехи гевгьерар».

Къарай хъанач пачагъдиз.
 «Фена кІанда тамашиз, -
 Лагъана, - и алапат
 Жуваз хъурна кІанда фад.
 Гъей, файтун гъваш!» - Лугъунни,
 Гъазур хъана файтунни.
 Чин-гъил михъиз чуьхвена,
 Иер пек-лек тукІвена,
 Ам базардихъ цІуьтхуьнна,
 Хъелербанар – гуьгъуьна.
 Ам балкІанрин жергедиз
 Гъахъна, хуьзвас дестеди.
 Вири метІел акъвазна,
 «Гъура!» - ванер хкажна.
 Икрамна хъиз, пачагъди
 Хкадарна бедрягъдиз
 Файтундай. Вил къве шивцел
 Алаз, хъанач ам энгел,
 Инихъ-анихъ къекъвена,
 Абурулай элкъвена.
 Ширин гафар лагъана,
 Далуйризни кап яна,
 Гарданра кап атадна,

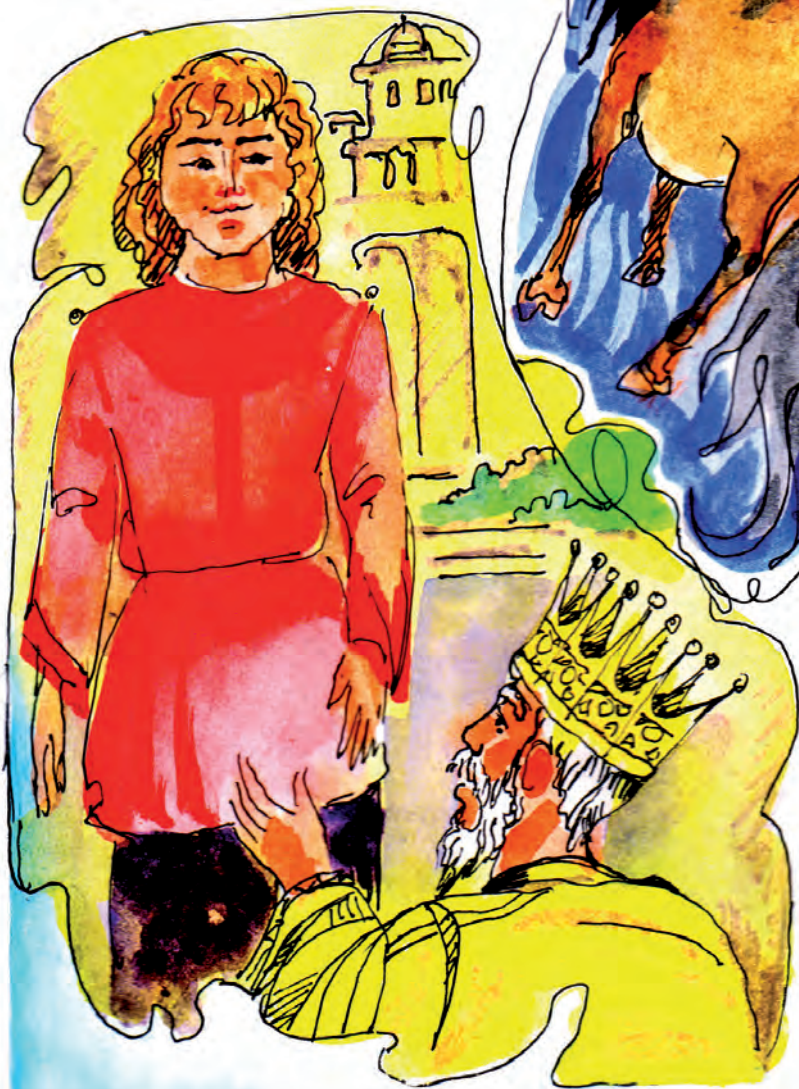

Фирийрал гъил алтадна.
 Къве вил разиз куькІвена,
 Хабар къуна, элкъвена,
 Жемятдивай: «Гадаяр!
 Нинбур язва и таяр?
 Иеси вуж я? Лагъ заз».
 Иван, къве гъил эчІеваз,
 Стхайрикай хкечІна,
 Хъел кваз рахаз эгечІна:
 «Зибур я и къве балкІан,
 Иесини зун я ман». –
 «Къве шивни за къачузва.
 Лагъ, абур на куьн гузва?» -
 «За гузвай туш къиметдихъ,
 Дегишзава эведихъ». –
 «Ийиз кІан я куьхъ дегиш?» -
 «Це къве вад бармак гимиш». –
 «Яни жезва цІуд бармак».
 Гана ада дуьм-дуьз гъакІ.
 Винелайни ада мад
 Эхцигна са вад манат.
 Пачагъ тир гъил ахъади,
 РикІ чІехиди, захади.

Шивер цуриз тухвана
 Цуд мегтерди, атана,
 Чеб рехи тир, агбил тир,
 Гъаларалди къизилдин
 Цванвай чпел яржарни,
 Къула – гъяркъубъ члуларни,
 Гъардан гъиле кърмажни
 Авай келен тумаждин.
 Фидай рекъе мегтерар
 Русвагъ хъана: кьенерар
 Къатна, катна балкларар,
 Катна патав Иванан.

Пачагъ къулухъ элкъвена,
 Ам Иванав лубквена:
 «Дуст-кас, клан туш шивериз
 Муьтубъгъ жез чи гъидериз;
 Чара авач, зи клвале
 Къуллугъ авун яхъ гъиле.
 Къизил алаз кьекъведа,
 Иер партал вал жеда,
 Чемедавай ниси хъиз

Жеда вун, ви рузи хуьз.
 Зи балкларин тевле вал
 Ихтибарда авайвал,
 За гаф гузва пачагъдин.
 Рази яни? Де лагъе де!»

«Эхъ, - лагъана члугваз агъ. -
 Къуллугъда за ваз, пачагъ.
 Анжах хамир зи хатур,
 Зав тухдалди ксуз тур,
 Тахъайтла зи квахъда гел!»
 Ван эяна кьве шивцел,
 Гъална абур меркездай,
 Аваз къати гьевесда,
 Мани лугъуз, гъил цава
 Юзурзава, къулзава
 Къве шивцини; тайчади
 Цингавзава хшкадиз,
 Мягътелариз инсанар,
 Ийиз халкъар гьейранар.

Куьчедлай дустари уьфтер язава, кьарайсуздиз Мурадаз куьчедиз эверзава. Мектебдай хтанвай Мурадак каш ква, ада тутьуьнай сарар ийиз, вил куьчедиз вегьез фу незва, эхирни кьарай бес тахьана, гьутай фу нез-нез куьчедиз физ гьазур хьанва.

- Мурад, - лугьузва бадеди, - санизни вун фидач, сифте тарсар гьазура, ахпани килигда чун. Няни жедалди са хьуйтуйн югь кьван югь ама.

- Ам, баде, дуьз меслят жезвач, — жаваб гузва Мурада. — экуьнлай кьулухь мектебда хьана хтайла ял ягь тавуна, михьи гьавайрал экъечI тавуна мад тарсарихъ ацукьун авамвал я, баде, ктабрани гьакI кхьенва.

- Зи япай акьудмир, Мурад. Акьван гьавурда авай уях хьайила ви дневникда авайбур вири 4-5-дар ву чиз туш? Ял ягь жуваз, амма кьецел вун фидач. Кьецел фейитIа, вун мус ва гьикI кьведатIа заз рагь алай югь хьиз чида. Садрани кьведра хьанвай крар туш.

- Я чан баде, нянихъ агакь тавуртIа лап экуьнахъни тарсар гьазурдай вахт амуьзава.

- ГьакIни я жеди, чан хтул, амма «кьенин кар пакадал вегьемир» лугьуда халкьдин мисалди.

- Я баде, вахтар алатайла мисаларни куьгьне жезвайди я, абур кьуватдай аватзава.

- Ахмакь гафар акьвазра, Мурад, агьзур йисарин тежриба кIватIнавай халкьдин мисалар куьгьне жедай затIар туш.

- Де туштIа, за ваз тестикъарда, баде. Им пуд йис я история гузвай муаллимди чун СтIалдал Сулейман бубадин музейдиз тухуда лугъуз «ахпа-пака» лугъуз гилани тухузма – им сад. Бубади заз велосипед къачуда лугъуз къве йис я, сакIани къачузвач. Имни ваз къвед. Вунани, баде, гъар пенсия къачуз мукъва хъайила заз цIийи туп хиве къазва, амма, ахпа, «мад сефер» лугъуз къачузвач. Дидедин тапаррикай мад зун рахазвач, лезги тарсарин цIийи ктаб къачуда лугъуз цIудра лагъанай, амма зи гъиле къени авайди чкIай афардиз элкъвенвай иски ктаб я. Имни ваз къуд мисал.

- Я хтул, дидедин вуч тахсир я?

- А цIийи ктаб алимри гъеле кхъена куътягънавач лугъуз?

- АкI ятIа алимрини табна, вахтунда гайи гаф тамамарнач, «ахпа-пака» хъана аялар ктабар авачиз тунва. Имни ваз мад са делил.

- Я, Мурад, вун ЛеветIан хъиз рахаз, на зи къил элкъурмир лугъузва ва ваз. Инал хъша, ацукъ, са истикIандавай нек хъухъ, кIампI-кIампI ийиз къуру фу немир, ахпа чна са фагъум-фикир ийида. Са сятда къугъвазни эхтияр гуда за ваз, артух ваъ.

- Гзаф ширин нек я, баде, мад амачни?

- Къе бес я, пака мектебдиз фидайлани хъваз амукърай.

- Ингъе, мад са делил, чан баде, мад вун пакадикай раханани?

- За вуч чарайда, чан вахар, и аялдин бижвал акутIун. Ма хъухъ мад са истикIан, алат чандилай, чарвадар.

Мурад къугъвана-къугъвана хурт хъана куъчедай хтайла, хзан вири телевизордиз килигзавай. Са тIимил вахтунда килигиз ацукъай Мурад гъа алай чкадал ахварал фена. Ам бубади гъилерал къуна хутахна, месел къаткурна.

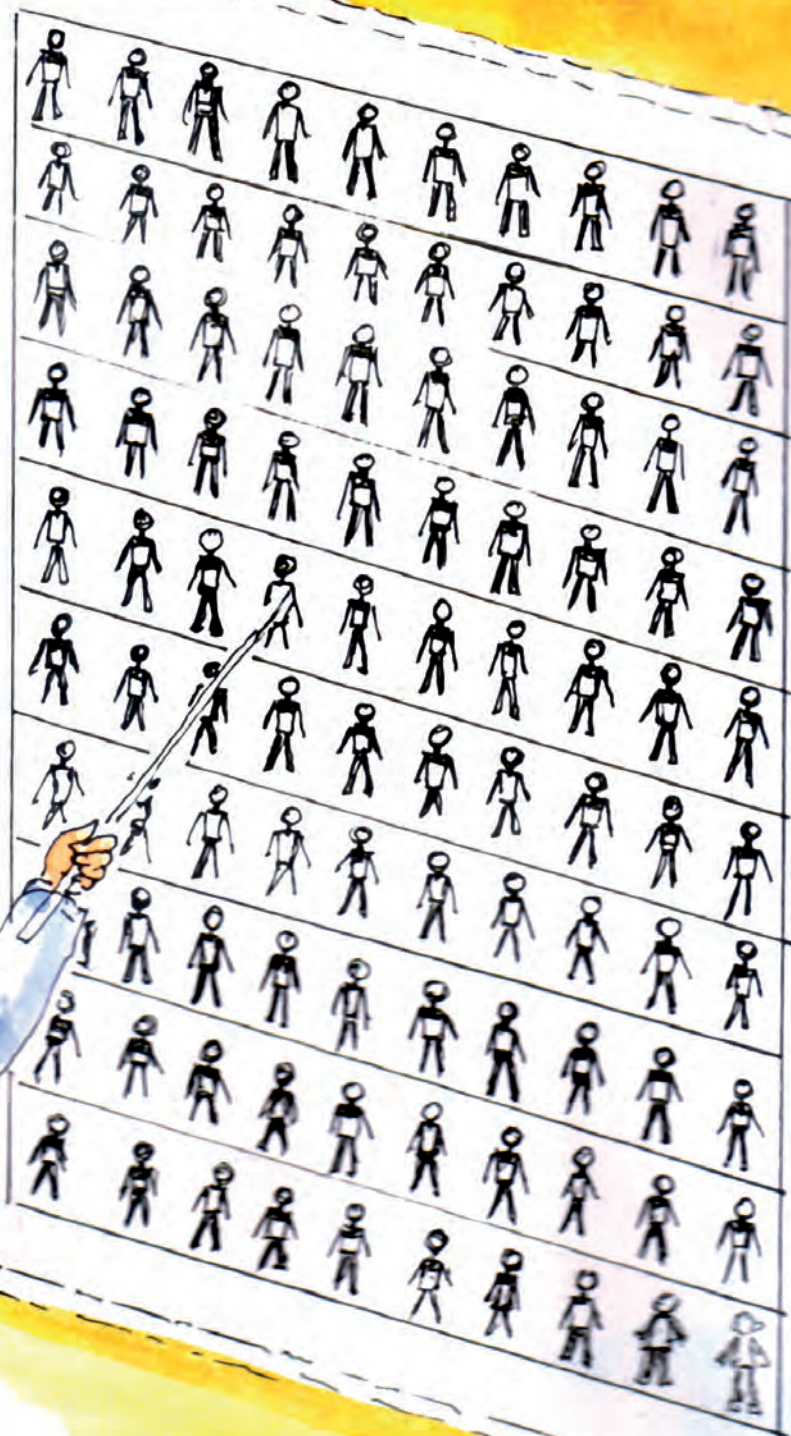
Экуънахъ фад тарсар гъазура лугъуз бадеди ахварай авудай Мурад, вилер чукъвез стодихъ ацукъна. КIвализ ганвай кIвалахар са ата-пата кхъена,

кIелдай тарсарни агакъ тавуна мектебдиз катна. Доскадик акъудай Мурадавай тарс лугъуз хъанач, ам дневникда мад «2» аваз пашмандиз кIвализ рекъе гъатна. Рехъди ам хияллу хъанвай, ада фикирзавай: «баде авам туш, авам зун я, я мисаларни иски жедай затIар туш. Къенин кар пакадал вегъин гъич герек авач».

Майдандалла зарядка,
 Парядка я, парядка.
 Вири авай цӀуд жерге,
 Къайда аваз лап еке.
 Гъар жергеда цӀуд аял
 Авай, дуъз яз гъар хиял.
 Вири шумуд авай лагъ,
 Чир хъайитӀа, маншаллагъ!

Тарсариз геж хъана, ктабар авай чантани гвачиз, теспача яз клас-сдиз гъахъай Мурада муаллимдиз лагъана:

- Малим, зи кыл тIазва, завай тарсара ацукъиз жедач.

- Медпунктуниз алад. Къафлан духтурди ваз са кылин дарман гурай.

- Заз вахт авач, тади ква, чан малим, чун рекъеллайбур я. Дидеди тадиз фена, кыл тIазва лагъана хъша лагъайди я, чун агъа хуъруъз бадедал кыл чIугваз физва.

- Диде, - лугъузва Мурада, - ваз зун гзаф кIандани, я тахъайтIа дах?

- Вун, я хва, жуван багъри велед кIан тахъана заз чарадан хва гзаф кIан жедани?

- Диде, зи буба ваз чарадан хва хъайила, зунни вун мукъвабур гъикI хъана?

- Идрис, са буйругъдин предложение тукIуъра кван.

- Гъерекатна тарс куътягъа, чан муаллим зенг язва.

- Цми, «Яцра векъ незва» лугъудай предложениеда съществителный гьинал жезва?

- Чуьлда жезва, муаллим.

Чехи бубади хтулдиз къве акьална лугъузва:

- Зин са гьиле кIерец ава, хтул, муькуь гьилени къенфет. Ваз чиз къенфет гьи гьиле ава?

- Сифте вуна кIерец гьи гьиле аватIа лагъ, чан чIехи буба, ви чIехивилиз гьуьрмет тавуна ви вилик экечIун гьуьрметсузвал жеда.

Къуншидин гададихъ галаз ккIана хтай Цми «Ламран хва! Ламран хва!» - лугъуз сакIани секин жезвачир. Ван хъайи дахди, адан яб къуна, лугъуда:

- Вуж я ламран хва?

Цмиди шехъиз-шехъиз жаваб гуда:

- Гатамир, чан дах, зун ламран хва!

- Я хтул, вуна зун гьикъван бейкефарда, гъар юкъуз ви дневникдай аквазбайбур «къведар» хъана?

- Бейкеф жемир, чан баде, - лугъузва гъвечIи хтулди, - зун мектебдиз фейила за вун шадарда, за анжах «садар» къачуда.

- Ичер мус атIайтIа хъсан я, Цми?

- Багъманчи ахварал феи арада, чан муаллим.

Гилани каш авай уьлквеяр ама ла-
гъайла куьн тажуб жемир. Месела,
Африкадин континентда авай уь-
лквеяр. Абуруз гьамиша гишинвал
гьиссун адет хьанва. Къурагъ йи-
сар хъайила, дяведин йисар хъайи-
ла каш халкъ патал лап мусибатдиз
элкъвезва. Судан тIвар алай уьлкве-
да юкьван гьисабдалди 1-2 миллион
кас гьамишаллугъ гишила рекьидай
къурхувилек ква. «Сергьят тийижир
духтурар» тIвар алай тешкилатдин
векилди лугъузвайвал, гьар начагъ
хъайи пуд аялдикай сад къутарми-
шиз тежедай гьалдиз къвезва.

Алай вахтунда ООН-ди Судан-
дин агьалийриз куьмек патал
самолетрай пек-партал, тIуьн-
хъун гадарун къейднава. А кар
патал вацра 12 самолетди цава
лув гуда, къибле патан Судандиз 10
агъзур тонн суьрсетар агакьарда.
Суданда яргьал фейи гражданский
дяве сеbeb яз вири рекьер хаталу
хьанва. Гьавилай, самолетрай чара-
суз суьрсет агакьарун амайди са рехъ
хьанва.

Гьиндистандин са къадар алимрин фикирдалди, гьайванриз къил рагъ экъечІдай патахъ элкъуърна ксуз кІан хъун дуьшуьшдин кар туш. Абуру тестикъарзава, бес чилин микънатІисди ахвариз еке таъсирзава Месела: эгербуру тестикъарзава, бес чилин микънатІисди ахвариз еке таъсирзава Месела: эгер инсан къил рагъ экъечІдай патахъ элкъуърна ксанватІа, адан ахвар пара ва кІевиди жеда. Виридалайни пис кар къил Кефер патахъ элкъуърна ксун я. А кас пакадин юкъуз, вичвичикай куьцІенваз, гъилияй са карни текъвез жеда. АкІ хъайила вуч авуртІа хъсан я?

Къачу компас. Къибле пад, Кефер пад тайинара. Ахпа къил къибле патаз яна ксус. Къез ширин ахварар хъурай!

ООН-дин гьисабралди чилин винел гьар йисуз 80 миллион инсан артухъ жезва. Ругуд агъзур миллиардив агакънавай инсаният 60 йисан къене къве рекъера артух хъун мумкин я. И инсанрин 99 процент чеб лап кесибвиле авай уьлкейри гузва. Инсанар гзаф жезва, амма абуруз гъич тахъайтІа сифтегъан образование гудай, абуруз сагъламвилини шартІар яратмишдай мумкинвилер а гьукуматрихъ авач. «АкІ хъайила инсанар артух жезва лагъана вуч шадвал авурай?» лугъудай суал къвезва.

ВАТАНДИКАЙ

Какур рекъе жейрандин,
Йиф такъудай инсандиз,
Гуьзелвилер чир жедач
Вичин хайи Ватандин.

Ватан маса гайиди
Я чан кумаз кайиди.

Ватан кІваля, Ватан чІал я,
Ам техвейдаз уьмуьр тІал я.

Ватан кІан хьухь — диде я Ам,
Ви вилин экв — нине я Ам.

Тахтунилай ядрандин
Ким вине я Ватандин.

Югъ гьалдалди ядранда,
Чехи гьаким, сердер яз,
Къин хъсан я Ватанда,
Са кесиб тир лежбер яз.

Куз тадач вун цІаярив
Ви Ватандин вацІари.
Гъавиляй на къаз тамир
Абурун къер нацІарив.

Са чІавузни Ватанда
Амукьдач вун гицила.
Тух жедач гьич ядранда,
ГайитІани хещилар.

Ватандин рагъ – къул я ви –
Къула бегьер бул я ви.

Чими затІин къайи жеда ядранда,
Муркни, цІай хьиз, чими жеда Ватанда.

Ватан махьи къизил я,
Ам квахъайди саил я.

Къизил квахъна къезил хъуй,
Ватан амаз агьил хъуй.

Велед Ватан – Диде чин тийир,
Къван я, вичин бине чин тийир.

Ватандинбур къванер туш лаз,
МикънатІисдин кІусар я:
Зун абуру чпел чІугваз
Азиматдин йисар я.

Лекрые хуьда, квадардач Ватан,
Леке игит я, куқІвардай душман.

Ватандин чил, купадин ни элкъвез-
вай,
Заз женнетдин бахча хъана хъуь-
резва.

Хуьруьн куьче, марф къвайила къар
жедай,
Ватан кIандай касдин рикIиз дар
жедач.

Хуьруьн куьче, къекъвей диде,
Зи уьмуьрдин язва бине.

КIвал, авачир къепIинин мани,
Муьхц я, лал тир къепIинин мани.

Къеб затIни туш, тангар галачтIа,
Лайлайдин нур – рангар галачтIа.

Уьмуьрдин руьгъ ацIайди
Ийизва пак лайлайди.

Ахвар бахшна балайриз,
Рагъ хъфизва лайлайдиз.

Гъам гва зи хиялрив,
Лайлай квахъай аялрин.

Куьрпе – дидедиз,
Диде – куьрпедиз:
Бахтарин бахт я
Им чи Уьлкведин...

ТАР ВА НАЖАХ

«Заз тум патал хел це эркин», -
Гана тарци дамахдив.
Чирун патал къуват вичин,
Тар атIана нажахди:

Къенинди, хва, дуьне хъанва,
Хъсанвили бине ханвай.

«Писвиллиз – писвал!»
КIан жемир а гьисс ваз.

ИМУЧА – МУЧА

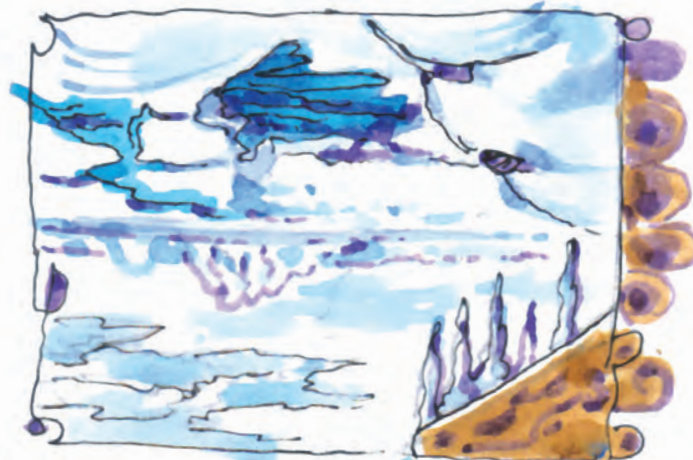
Я шемци туш, я кьур туш,
Я циф туш ам, я гьур туш.
Лацу затІ я цІрадай,
КІватІар кьаз чун кьугьвадай.

Гьаятдин шагь-усман я,
Ам угьрийин душман я.

Дидедал кьацу валчагъ,
Балайрал чІулав сачах.
Дидедин сив-аладар,
Тумар галай веледар.

Вич гьиле кьур гьар садаз
Илимдин рехъ кьалурда.
Авамвилин пар кьада
А затІ саймиш тавурда.

Салам гана кѣведа кІвализ,
Шадвал кутаз хзандик.
Ам атун, лагъ, хуш жедач низ,
Чин ачух кас, масанди?

Гуъзгуъ туш, цин кѣв я ам,
ЭкІяй хъанва куъчедал.
Мукъаятдиз къачу кам,
ТахъайтІа вал хъуъреда.

Хуъряй хуъриз
Руквад чІулар.

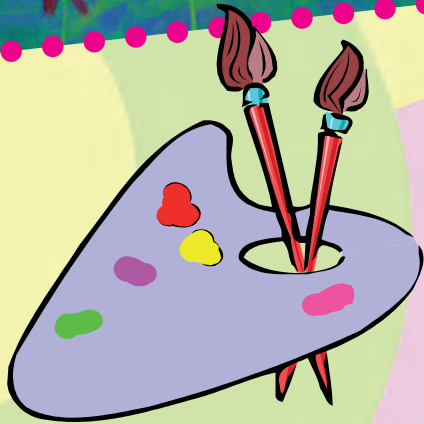
Гирнагъ я ам гъвечибурун,
Тек-бир бязи чІехибурун.
Регъв туькІуърда сивикай,
Хийир авач вичикай.
ШайтІандинбур амалар.
Алцуарда аялар.

ЧУ АЯЛРИН

ШУКУЛАР

Соколёнок

ISSN№0206-7978

Кард

4/2015

ИЮЛЬ - АВГУСТ

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель
Правительство Республики Дагестан.

Журнал зарегистрирован федеральной
службой по надзору в сфере связи и
массовых коммуникаций.
Регистр. номер ПИ №ТУ5-0019
от 21 мая 2009 г.

Издается с января 1980 г.

Главный редактор
Мурад Ахмедов

Редколлегия:
Х. Хаметова (редактор)
А. Кардаш
А. Исмаилов (зам. гл. редактора)
З. Кафланов
К. Акимов
Т. Зургалова (ответ. секретарь)

Худ. редактор З. Даганов
Тех. редактор Т. Лузина
Художник номера М. Муталибов
Оформление обложки М. Ахмедов

Дата выхода в свет 28.08.2015 г.
Тираж 612 экз.
Заказ № 74

Типография: ООО «Издательство «Феникс
пресс» Адрес типографии: 367018, РД,
г. Махачкала, ул. Петра I, 61.

Редакция и издатель: Государственное
бюджетное учреждение Республики
Дагестан «Редакция республиканских
журналов «Соколенок» и «Литературный
Дагестан».

Адрес редакции и издателя: 367025,
РД, г. Махачкала, ул. Даниялова, 55.

Лезгинский язык
Индекс: на год - 63338,
на полугодие - 73906.

Цена свободная